

שבת לה'

התעוררות לעסק התורה בשבת קודש

גליון מיוחד ומורחב ליום הזכרון העשרים וארבע לראש הישיבה
מרן הגראמ"מ שך זצ"ל
טז חשוון תשס"ב – טז חשוון תשפ"ו

• ליקוט דברי חיזוק מהגראמ"מ שך זצ"ל – לעסק התורה בשבת קודש

יש לעורר בדרך של רבי ישראל סלנטר זצ"ל – על ימי שישי ושבת שיש בהם רפיון, אם יש איזה קושי מיוחד ללמוד בימים אלו – הרי שדווקא מחמת כך צריך להתאמץ, כי יש בזה עמל של תורה!!

ומי ישער כמה גדול עונשו של מי שלא בא ללמוד וגורם בזה לביטול הרבים... אין לקנא בעונשו – שגורם בזה שמאות בחורים אחרים לא באים!! ומה רבה זכותו של מי שבא לבית המדרש, וגורם ומשפיע בכך שימשכו אחריו עוד מאות בחורים... ואל יחשוב האחד שאינו משפיע... כי כל אחד ואחד הוא משפיע!!

ימי שישי ושבת – הלב נקרע על יומיים בשבוע!! מה אנו עושים בימים אלו?? לא לבזבז את הזמן מפני שזה יום שישי... אדרבה! שבת היא מעין הברכות, רבי ישראל סלנטר זועק שביטול תורה בשבת גרוע ביותר!! כי הנסיון בשבת הוא קטן יותר, שבמשך השבוע אדם טרוד ויש לו נסיון, אבל בשבת הוא פנוי, וממילא צריך ללמוד יותר.

נתבונן בעצמנו, בשבוע יש שבעה ימים, ואילו אצל היצר הרע אין חופש של 'שבת', וגם ולא של 'ערב שבת'... אין הוא צריך לאכול קוגל, ואף לא קידוש... הוא – עוסק תמיד בשלול! ואילו אצלך – יומיים בשבוע אתה לא לומד, חופשי ממלחמה!! לומדים בהם איזה שעה – ולא הרבה יותר – ודי בזה... ואתה סבור עדיין שאתה נמצא אתו במלחמה??

ומצד שני, מה היצר הרע עושה ביומיים האלו? הרי גם בימים האלו אין היצר הרע שוקט על שמריו... הרי הוא ממשיך בתכנון המלחמה... וביותר – הרי אתה מרוצה עם עצמך, אתה חושב 'יש לי מצווה, כאן יש קידוש... סעודה...' וזה מספק אותך לצאת ידי חובת מלחמת היצר??!! כולנו כך, וגם אני בכלל!! וכי כך צריך לחיות?? האם זה מה שדורשים מאתנו??

תרגישו ותחשבו איך נראים ימי שישי ושבת אצלנו... האם כך צריך שיראו?? הרי אלו שני ימים שמתים!! הורגים שני ימים!! יש שיעור כמה צריך להכין ומה לעשות לכבוד השבת, אבל לא צריך יותר מזה!! בוודאי שיש לנו כמה שצריך, אבל לכל דבר יש מידה... אלא, שלא חושבים כלל, ועוסקים בעניינים אחרים... וכי כך נוהגים 'בני תורה'?? על האדם להתבונן ביום שישי או בשבת – מה עשיתי היום?? האם זה היה 'חיים', או שסתם אכלתי ציילנט? האם זה 'שבת'??

גם אני הייתי בחור פעם, ולמדתי לפני המלחמה העולמית הראשונה בישיבת 'סלבודקה', היו בה כחמש מאות בחורים... לא הייתה שום הפקרות! ישבו בליל שבת ולמדו כל הלילה...

נתבונן, אם נראה למשל אדם שהולך בשבת קודש ונוסע במכונית או מעשן סיגריות, הרי הוא 'מחלל שבת'!! והאם אני ואתה איננו בגדר 'מחללי שבת'?? כי לאחר שכתוב בתורה ששבת זה 'וינפש', אם כן נתבונן במה החייתי את הנשמה בשבת? האם בזה שאכלתי קוגל?? לא זה הקיום של 'וינפש'!! ואם לא מחיים את הנשמה, אף שהתורה לא חייבה ע"כ מיתה, הלא הרי זה חילול של השבת!!

לא מתבוננים שימי שישי ושבת הם שליש של השבוע, ובמשך של החיים – הרי הם כשליש של החיים!! אין כל טעם לבזבז אותם ללא סיבה מוצדקת... אנו חיים בשטחיות – כפי שהתרגלו מקטנות, מבלי לשמוע את המונח במאמר הכתוב (נלאשית נג), 'ויברך אל-הים את יום השביעי ויקדש אותו'.

כל אחד צריך שתהיה לו קביעות גם בשבת, זכורני, שאחת מהנהגות הישיבה היה – קיום סדר ללימוד 'קצות החושן' או 'שמעתתא' או 'נתיבות' בשבת קודש, איזה 'שיטקל' מהם... בימי שישי ושבת צריכים לחזור על מה שלמדו במשך כל ימות השבוע, כי צריכים לחזור כמה פעמים, באופן אחר לא יודעים ללמוד... נשארים עמי ארץ ריקנים... וזהו הדבר הגרוע ביותר!! לכן אני מבקש מכם – לחזור כמה פעמים על מה שלמדו ביום שישי ושבת. (מהספר 'מתענת מוסר').

• ה'שיעור' של הרב שך ביום שישי

"...דוגמא נוספת לזמן אשר שייך בו מבלי משים 'ביטול תורה דרבים' – הינו זמן סדר הבוקר של יום שישי, אשר על אף שההכנות לשבת אינן גוזלות יותר משעה-שעתיים, וניתן לבצען בנחת וברווז בשעות הצהריים – הנה, רבים הם אלו אשר מוצאים היתר לעצמם להיעדר ביום שישי לחלוטין מסדרי הישיבה.

אכן, רבינו הבין כי מלחמה חזיתית לא תועיל בשעה אשר כזו... הוא ידע היטב כי אפילו יעורר ויתריע – ספק רב אם יעלה בידו לשנות את המציאות, ולחלץ מפי זקן וכסיל את טרפו... על כן הערים וחיבל תחבולות, בכדי למשוך בחורים רבים ככל שניתן אל בית המדרש בשעות הללו של הבטלה... ולשם כך היה עולה להיכל הישיבה, עומד על יד הסטנדר הקבוע, ופותח בשיעור שלא מן המניין...

לא היה זה שיעור רגיל וסדיר, הייתה זו עת רצון מיוחדת, שעה שבה היה ניתן לדלות מפיו פנינים יקרות, חידושי תורה מאירים ומתוקים במיוחד, 'זורטים' בנושאים שונים, ועוד כהנה וכהנה – חידושים אשר הצד השווה שבהם מתיקוּתם ועריבותם המיוחדת.

לא היה זה 'שיעור' במובנו המקובל... לא הייתה כל חובה להשתתף בו, ובחורים אשר ביקשו להמשיך את סדר לימודם הרגיל – יכולים היו לעשות זאת מבלי שיופרעו על ידי השיעור, אולם, מבקשי ה' רבים מבני הישיבה מתקבצים היו סביב רבינו, ושותים בצמא כל מילה, מרוזים את צימאונם בדברים המתוקים, ונמשכים בעבותות אהבת התורה אל ביהמ"ד, בשעות בהן אפשר שהיו מתבטלים – אלמלא הערים רבינו בחכמתו וסחפם אל מחוזות העונג האמיתי!". ('אורחות הנשיקה').

• שקידתו ועמלו של רבי איצ'לה פוניבז'ר ביום שישי

בשיחה בישיבה סיפר הגראמ"מ שך זצ"ל על שקידתו ועמלו של רבי איצ'לה פוניבז'ר ביום שישי: 'בצעירותי למדתי בישיבת פוניבז', וראיתי את גודל התמדתו של רבי איצ'לה פוניבז'ר זצ"ל – למרות שהיה גאון עולם!

ביום השבת היינו הולכים להיבחר אצלו, ובעיר פוניבז' היה ריבוי של בוז... הוא היה מגיע מבית המדרש אל ביתו עם המגפיים, וזכורני שהיה נופל על מיטתו עם המגפיים המלוכלכות... כל זה מרוב עייפות נוראה שפשטה בו מעצם יגיעתו ושקידתו בלימוד התורה...!

• חזר על הכל!

באחד משיחותיו שח הג"ר משה מרדכי שלזינגר על בעל ה'אבי עזרי' זצ"ל: 'בהיותו בחור צעיר, היה הוא היחיד שנשאר בישיבת 'סלוצק' בזמן מלחמת העולם הראשונה... כשפרצה המלחמה האיומה – כל הבחורים שבו לבתיהם מפחד וחרדה מפני הבאות... חוץ ממנו! הוא היה היחיד שנשאר על מקומו בהיכל הישיבה!! אמא שלו שלחה אותו לישיבה... היא אמרה לו 'שם מקומך'!

הוא היה ב'סלוצק', בלי אוכל ובגדים, לא היה לו שום דבר... וממילא, היה לו הרבה זמן ללמוד, והוא רק למד ולמד... הוא למד שם מאתיים פעם מסכת 'בבא בתרא'!! איך? מיום ראשון עד יום חמישי – בבוקר ובערב, ביום ובלילה, הוא למד עשרות עשרות דפי גמרא... ואחר כך בימים שישי ושבת היה חוזר על כל אותם דפים עוד הפעם!!!

• הטיל שיעור על הלימוד בשבת

שח בעל המעשה: 'בזמן מלחמת המפרץ, בליל שבת אחד נחרדה העיר 'בני ברק' למשמע קול נפת חזק של טיל שנפל בעיר – ככל הנראה, כך שבאמצע הלילה היה חרדה גדולה עד מאוד... בבוקר התברר, שהטיל לא נפל בעיר אלא בסמוך אליה – בגבול 'רמת גן', והעיר 'בני ברק' צהלה ושמחה...

לאחר תפילת שחרית בישיבת פוניבז', נכנסתי למעונו של רבינו הגדול הגראמ"מ שך זצוק"ל, וסיפרתי לו מה שקרה... אז אמר לי מרן זצ"ל: 'וכי גם אתה מאלו ששמחים שהטיל לא נפל ב'בני ברק'?! אני לא שמח כל כך, בגלל שלדעתי הטיל שנפל סמוך כל כך לעיר – הרי זה התראה ל'בני ברק'! ולמה צריך התראה בשבת ב'בני ברק', הרי ברוך ה' אין חילולי שבת בעיר הזאת, אבל – כמה ביטול תורה יש בשבת קודש?! בזמנים שעברו היו בתי כנסיות מלאים בבני אדם, שישבו ולמדו בלילות שבת הארוכים... הרי גם כשגומרים את הסעודה בשעה שמונה וחצי – אפשר לאחר מכן לבוא לבית הכנסת וללמוד ארבע שעות! למה מבטלים את הזמן בליל שבת? יתכן מאוד, שהטיל בא לעורר אותנו – שצריך לנצל את הזמן של ליל שבת וללמוד!'

• שטייגען אדיר בערב שבת

סיפר הרב מאיר הרשקוביץ עובדא פלאית: 'בשנת תשמ"ו בערך, שוחחתי עם מו"ר ראש הישיבה הרב שך על אודות בחור חשוב שזקוק שידברו עמו דברי חיזוק, והורה לי להכניסו אליו, אך לא קבענו זמן ומועד לשיחה... בעש"ק לאחר

מנחה - אמרתי לרב שך שהבחור מתכוון לבוא אליו היום אחה"צ, והוספתי, שהוא נראה צנום במיוחד וכנראה שאינו אוכל ואינו שומר על עצמו כראוי, וראש הישיבה אמר לי שידבר איתו גם על כך.

בליל שבת קודש - כאשר יצא הרב שך מבית המדרש, פגשתי ובידתי בברכת 'גוט שבת', והוא הגביה אלי את ראשו ואמר לי שהבחור כלל לא הגיע אליו! התפלאתי על דבריו, שהרי כשפגשתי את הבחור שאלתי לפשר הענין, והוא סיפר לי שאמנם נכנס לראש הישיבה כפי שסוכם, ודיברו ביניהם כעשרים דקות והיה לו חיוזק גדול! או אז הבנתי, שכנראה הבחור הציג את עצמו באופן שהרב שך לא זיהה אותו כהבחור שעל אודותיו שוחחתי עימו...

לאחר שחרית של שבת, נגשתי אל הרב שך ואמרתי לו שהבחור אכן נכנס אליו בלווית פלוני ממקורבי ראש הישיבה, ושידבר איתו במשך כעשרים דקות, תשובת מרן הייתה 'אינני זוכר'...

- הוא דיבר איתו עשרים דקות!! והוא אינו זוכר מכלום!!!

• הכנת השיעור בליל שבת

בערב שבת קודש - בלכתי לישיבה, נהג הגרא"מ שך זצ"ל להאריך את דרכו דרך הרחובות ראב"ד וחפץ חיים, בנצלו את הזמן לערוך במחשבתו את השיעור כללי... פעם אחת, נלווה אליו בשעה זו אחד מבני ביתו, והרב שך שוחח עימו על ענין חשוב במקום להפליג במחשבות... הלה הופתע ושאל: 'הלא ראש הישיבה נוהג תמיד להכין את השיעור כללי בשעה זו?' השיבו הרב שך בפטות: 'וכי כאשר אני משוחח איתך - אינני מכין את השיעור...?!'

• 'אני חושב כל הזמן בלימוד'!!

שבת אחת - בין 'קבלת שבת' לתפילת 'מעריב', הצטופפה קבוצת תלמידים סביב מקום מושבו של הגרא"מ שך זצ"ל בהיכל הישיבה... הרב שך, נענה להם במאור פנים - וחלק להם מחכמתו... הייתה זו עת רצון מיוחדת, בה מסר לתלמידיו אוצרות של דברי חכמה ואורחות חיים...

לפתע - ללא סיבה מובנת, ואולי מתוך חשש לחילול ה' בשל שיחה קלה במילי דאגדתא שהתארכה מעבר לזמנה, אמר הרב שך: 'אני רוצה שתדעו - שאני חושב כל הזמן בלימוד!!'

• באחת וחצי בלילה - מהלך ברחוב ושקוע כל כולו בלימוד...

סיפר אחד מגדולי הדור: 'בבחרותי למדתי בישיבת 'חברון' בירושלים, ובאחד מלילות שבת קודש, יצאתי עם קבוצת בחורים מהישיבה להשתתף בשולחנו של ה'בית ישראל' מגור זצ"ל... לאחר ה'טיש' פנינו לכיוון שכונת רוממה, השעה כבר הייתה מאוחרת מאד - אחת וחצי לאחר חצות, והרחובות היו שוממים מאדם...

ולפתע, מרחוק הבחנו בדמות בן-אדם, שאינו הולך לכיוון מסוים כפי שכולם הולכים, אלא מתהלך הוא לרוחב הכביש הלך וחזור... תמהנו בעצמנו - מי זה? ומה זה?? כשהתקרבנו יותר, הבחנו בדמותו של הגרא"מ שך זצ"ל, הוא היה באותה שעה שקוע כל כולו בלימוד, ולא הרגיש כלל באף אחד... מתהלך לרוחב הכביש הלך וחזור, שקוע כולו במחשבות על הסוגיא, בשעה אחת וחצי בלילה!!! מי יודע כמה שעות הוא מסתובב כן???

כאשר הגענו בסמוך אליו ממש, פתאום הרגשתי שהרב שך תופס בידי בחוזקה רבה... הוא כלל לא רואה אותי, ומבלי להכיר במי מדובר - הוא תופס נפש חיה ואומר לו: 'אג מיר מיין טייערער, וואס איז פארט דער פשט אין תוספות...???' (תגיד לי יקירי, מה בכל זאת הפשט בתוספות...???)

• טעם גיהנום בשבת!

שח אחד מתלמידי הגרא"מ שך זצ"ל - את אשר סיפר לו גיסו בעל המעשה: 'באחת השבתות, ניגש אל גיסי ראש הישיבה הרב שך ושאלו: 'האם אתה יודע מהו גיהנום?? גיסי השיב לו בשלילה...

אז פנה אליו הרב שך ואמר לו: 'בא ואסביר לך מה הוא גיהנום! נניח, שבחדר בו אתה נמצא - שורר חושך, והינך מחזיק ביד החזקה של הרמב"ם... אתה פותח את הספר לראות מה הוא כותב במקום מסוים, איזה מילה בדיוק כותב הרמב"ם, וישנה מנורה אחת קטנה בחדר - המונחת במקום גבוה שאורה קלוש ביותר, ואינה נותנת מספיק אור... ואתה מתרומם, ועומד על קצות האצבעות שעה ושעתיים ועוד - ומנסה לראות את דברי הרמב"ם... ושוב אתה מקרב את העיניים אל הספר - אך לא רואה דבר! אתה יודע איזה גיהנום מר זה...!!!' - אלו היו דבריו של הרב שך, וגיסי, לא הבין כלל מה הרב שך רוצה ממנו.

כעבור דקות ספורות, פגש גיסי את נכדו של הרב שך, והלה סיפר לו: 'אינני יודע מה קרה לסבא הלילה - ליל שבת, בחדרו קבועה מנורה קטנה שדולקת במשך כל הלילה, והנה באמצע הלילה, אני רואה איך שסבא לקח את ספר הרמב"ם, ונעמד על קצות האצבעות במשך שעה ושעתיים!! אינני יודע מה קרה לו...???'

• סדרי הלימוד בשבת של הגראמ"מ שך

כך היה סדרי הלימוד של הגראמ"מ שך זצ"ל ביום השבת:

לאחר תפילת מוסף בישיבה – הייתה לו קביעות של לימוד עם נכדיו בהיכל הישיבה עד לסעודת שבת, בסעודת השבת, היה ממעט מאד באכילת ה'חמין', שהרי לאחר אכילת מנה ראויה של חמין – בא כבירות ועייפות מרובה, כך שקשה מאד לשבת ללמוד לאחר מכן... ושבת הלא ניתנה לישראל ללימוד התורה!! ומשום כך הכריע לעצמו – ששיעורה של מצוות חז"ל לאכול חמין בשבת הוא במשהו ותו לא...!!

לאחר סעודת השבת – היה לומד סדר 'קדשים' על הסדר, בחברותא עם הג"ר עמנואל טולידנו שליט"א עד לתפילת מנחה, בדרך כלל, הלימוד עימו היה בלחץ עצום ובריתחא דאורייתא גדולה...

לאחר תפילת מנחה היה אוכל סעודה שלישית, ושוב חזר ללמוד עם נכדיו בספר 'שאגת אריה' עד מעריב... כך שכל השבת נוצלה כולה ללימוד...

• 'אני למדתי שבעים שנה, ואילו אחרים רק חמישים...'

בהזדמנות נדירה, שח הגראמ"מ שך זצ"ל, מדוע – לדעתו – הוא הפך ברבות הימים להיות ראש ישיבת 'פוניבז', ולא אחד אחר מחבריו, וכה היו דבריו: 'אני למדתי שבעים שנה תורה, ואילו חברי למדו רק חמישים שנה...'

כוונתו הייתה, שבמהלך שבעים שנותיו הוא למד שבעה ימים בשבוע, ואילו חבריו באותם שנים למדו רק חמישה ימים בשבוע... ובניצול ימי שישי ושבת ללימוד התורה בלא שום רפיון – הספיק ללמוד עוד עשרים שנה!!!

• עונג שבת בלימוד 'שאגת אריה'

באחת השבתות התבטא ראש ישיבת 'פוניבז' – הג"ר אלעזר מנחם מן שך זצ"ל: 'עונג שבת אמיתי – זה בלימוד 'שאגת אריה'!! ובשיחותיו בישיבה היה מרבה לדבר על ענין לימוד 'קצות החושן' בשבת קודש...

• לימוד גמרא בשבת

שח הג"ר צבי שינקר זצ"ל – ראש ישיבת 'בית דוד': 'פעם אחת, בשבת בבוקר לפני תפילת 'שחרית', ישב ראש ישיבת 'פוניבז' – הג"ר שמואל רוזובסקי זצ"ל במקומו שבמזרח בהיכל הישיבה, ולמד גמרא בקול רם, בנעימות ובמתיקות – דף אחר דף...'

כאשר נכנס לבית המדרש ראש הישיבה הגראמ"מ שך זצ"ל, קם רבי שמואל לכבודו כשהוא פונה אליו ואומר: 'רבי לייזר, אין לכם מושג איזה עונג עצום אני חש כעת... אלו הם השעות הכי מתוקות שיש לי במשך כל השבוע! השעות בהם אני לומד גמרא עם רש"י בלבד – דף ועוד דף...'

לשמע הדברים הפטיר הרב שך: 'ואילו אצלי גם כן, רק בלי רש"י! העונג שלי הוא מלימוד גמרא בלבד, דף אחר דף...'

• ניצול השבת ללימוד התורה

העיד רבי אברהם גולד: 'לעולם לא אוכל לשכוח את המחזה המרטיט הבא – פעם אחת נכנסתי אל ביתו של ראש הישיבה מרן הגראמ"מ שך זצ"ל בשבת בערוב היום עת נטו צללי ערב... והנה, אני רואה את הרב שך עומד על יד החלון שבסלון ביתו, עם גמרא גדולה וכבירה שהחזיקה בשתי ידיו, ולומד כך בשקיקה ובחדוה במשך חצי שעה לאור דמדומי החמה הבוקע מבחוץ...'

הוא פשוט חטף לימוד – כל זמן שניתן לראות עוד כמה שורות נוספות בגמרא... היה זה לעת זקנה מופלגת – עם עיניו קשות הראיה וקשיי עמידה... אשרי עין ראתה זאת!!

• 'כדאי לכם – תקראו גאונים!'

ביום שישי אחד, נכנסו לראש הישיבה הגראמ"מ שך זצ"ל מספר בחורים לדבר בלימוד בסוגיות הנלמדות בישיבה, ובכשיימו, דיבר עמהם על חשיבות ניצול הזמן בימי שישי-שבת, כשהוא מוסיף ואומר להם: 'בימים אלו אפשר ללמוד ולחזור את שלושת ה'בבות' – 'בבא קמא', 'בבא מציעא', 'בבא בתרא', כדאי לכם! שלוש מסכתות בלבד – ותקראו גאונים!! הרי בזמנינו, מי שיודע שלוש 'בבות' נקרא גאון! ראו נא, אני ניגש לחופה ושומע – 'עמוד רשכבה"ג... ועוד כל מיני גוזמאות שכאלה... ולא עזבם עד אשר קיבלו על עצמם ללמוד בימים אלו את כל ה'בבות' ולחזור עליהם!

נתרם לעילוי נשמת

מרת פלורה בת חנה ע"ה
נלב"ע כ"ט אב תשנ"ח

ר' פנחס בן ידידה ז"ל
נלב"ע כ"ה תמוז תשל"ה

ר' משה בן עישה ז"ל
נלב"ע כ"ט תשרי תשפ"א